

Принято до
спеціалізованої вченої
ради ДДУ 9416
23.06.2025 р.
Голова в.в.р. д.е.н. професор
С.А. Мушников

Голові разової спеціалізованої вченої ради
Українського державного університету
науки і технологій
д.е.н., проф. Мушниковій С. А.

РЕЦЕНЗІЯ

кандидата економічних наук, доцента
кафедри «Фінанси, облік та психологія» Українського державного університету

науки та технологій

Пікуліної Олени Вікторівни

на дисертаційну роботу

Заремби Світлани Валеріївни на тему

**«Механізм формування бюджету державних установ в умовах фінансової
невизначеності»,**

що подана на здобуття ступеня доктора філософії

зі спеціальності 051 «Економіка»

1. Актуальність обраної теми

Дисертаційне дослідження Заремби Світлани Валеріївни зосереджується на розробленні теоретико-методичних засад та прикладного інструментарію формування механізму бюджетування державних установ в умовах фінансової невизначеності. Ця проблематика є надзвичайно актуальною у контексті сучасних трансформаційних процесів у системі публічних фінансів України. Процеси формування надходжень та видатків у державному секторі є безперервними та циклічними, що супроводжується необхідністю ухвалення обґрунтованих управлінських рішень на кожному етапі. Ефективність функціонування державного сектору, зокрема закладів вищої освіти, визначається стабільністю фінансового забезпечення, раціональністю розподілу ресурсів та досягненням стратегічних соціально-економічних цілей. В умовах посилення нестабільності фінансового середовища, зумовленої як глобальними

викликами, так і внутрішніми чинниками, зокрема військовими діями, інфляційними коливаннями та нерівномірністю бюджетних надходжень, особливого значення набуває потреба у вдосконаленні методології формування бюджету державних установ на засадах гнучкості, адаптивності та ризикорезистентності. Таким чином, питання якості та прозорості планування головними розпорядниками бюджетних коштів в умовах фінансової невизначеності є архіважливим.

2. Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

У представленій на рецензування роботі окреслено актуальне наукове завдання, що вимагає вирішення, а саме – розвиток теоретико-методичних положень та прикладних рекомендацій щодо удосконалення механізму формування бюджету суб'єктів господарювання державного сектору. Зроблено акцент на необхідності вдосконалення методологічних підходів до оцінки ефективності бюджетного процесу, враховуючи специфіку діяльності закладів вищої освіти та їхні ключові витратоутворюючі показники. Зазначене завдання знайшло своє концептуальне та практичне вирішення у дослідженні, що підтверджується логічною послідовністю викладу матеріалу та повною відповідністю змісту дисертації її заявленій темі. Авторкою залучено значний обсяг вітчизняних та зарубіжних наукових праць, а також матеріали нормативно-правового та статистичного характеру, що забезпечує високий рівень обґрунтованості сформульованих наукових положень, висновків та рекомендацій. Узагальнені у дисертаційній роботі наукові доробки, висновки та рекомендації є належно аргументованими та володіють виразним прикладним характером. Про це свідчить коректне використання відповідних загальнонаукових та спеціальних методів дослідження, обробка значного обсягу статистичної інформації та фінансової звітності закладів вищої освіти України, а також ретельний аналіз великої кількості наукових праць вітчизняних та закордонних дослідників, присвячених питанням бюджетування в умовах невизначеності. Для досягнення поставленої в роботі мети,

дисертанткою було сформульовано завдання, успішне вирішення яких переконливо доводить обґрунтованість наукових положень, висновків та рекомендацій, що містяться у дисертації.

3. Наукова новизна одержаних результатів

Наукова новизна результатів дисертаційного дослідження полягає у розвитку теоретико-методичних положень та розробці прикладного інструментарію, спрямованого на удосконалення механізму формування бюджету державних установ в умовах фінансової невизначеності. До найбільш значущих наукових здобутків, що виносяться на захист, слід віднести: систематизацію факторів впливу економічної невизначеності на бюджетний процес, що сприяло поглибленню теоретичного розуміння сутності та специфічних особливостей формування бюджету в умовах динамічного зовнішнього середовища; удосконалення методичних підходів до прогнозування доходів та видатків державних установ в умовах невизначеності шляхом наукового обґрунтування доцільності імплементації методів сценарного аналізу та стохастичного моделювання з урахуванням специфічних викликів українських реалій; подальший розвиток теоретико-методичних положень щодо формування антикризового механізму бюджету державних установ та теоретичних засад інтеграції системи ризик-менеджменту в загальний механізм бюджетування державних установ, визначаючи ключові напрями та принципи такої інтеграції. Окрім того, особливої уваги заслуговує запропонована та емпірично апробована трифакторна економетрична модель прогнозування фактичних витрат закладів вищої освіти, яка забезпечує науково обґрунтовану аналітичну основу для прийняття ефективних управлінських рішень у сфері фінансового менеджменту в умовах невизначеності. Зазначені наукові доробки знайшли відображення у фахових публікаціях та результатах апробації.

4. Апробація результатів дослідження

Одержані авторкою наукові доробки, які становлять основу дисертаційної роботи, були представлені у наукових публікаціях, переважно у формі

одноосібних статей у фахових виданнях категорії Б. Результати дослідження також знайшли своє відображення у доповідях на низці науково-практичних конференцій, переважно міжнародного рівня. Обсяг, кількість та якість опублікованих праць повністю відповідають вимогам, встановленим Порядком присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44.

5. Практична значущість результатів дослідження

Практична значущість одержаних результатів охоплює розроблення нових та удосконалення наявних теоретико-методичних положень, а також прикладного інструментарію для поліпшення механізму формування бюджету державних установ. До основних розробок прикладного характеру віднесено: узагальнення теоретичних положень економічної науки стосовно механізму бюджетування державних установ; виявлення та систематизація впливу факторів економічної невизначеності на бюджетний процес; розробка антикризового механізму формування бюджету; наукове обґрунтування доцільності та напрямів впровадження інструментів ризик-менеджменту; а також формування та емпірична апробація економетричної моделі бюджетування. Результати дослідження інтегровано у навчальний процес Українського державного університету науки і технологій (довідка № НЗН/37 від 14.04.2025 р.) та у діяльність Центру досліджень Міністерства оборони України (акт № 1 від 11.04.2025 р.), що беззаперечно підтверджує їхню прикладну цінність.

6. Загальна характеристика роботи

Дисертаційне дослідження Заремби Світлани Валеріївни є цілісною науковою працею, що вирізняється системністю та логічною структурою. Робота починається зі вступу, після якого йдуть три самостійні розділи, кожен з яких завершується окремими висновками. Дослідження також охоплює загальні висновки, вичерпний список використаних джерел та додатки. Основний текст

роботи викладено на 171 сторінці. Дисертація містить 32 таблиці, 34 рисунки та 1 додаток. Список використаних джерел налічує 145 найменувань.

Текст дисертації викладено українською мовою. Стиль написання відповідає академічним вимогам до наукових робіт такого рівня, демонструє науковість, послідовність викладу, системний підхід, обґрунтованість та багатоаспектність аналізу. Мета дослідження чітко корелює з його темою. Сформульовані наукові завдання логічно узгоджені між собою, а їхня кількість є достатньою для комплексного досягнення поставленої в роботі мети. Методологічний інструментарій охоплює системний підхід та сукупність загальнонаукових і спеціальних методів дослідження, що адекватно відповідають поставленим меті та завданням та забезпечують отримання достовірних та обґрунтованих наукових результатів.

Перший розділ «Теоретико-методичні основи механізму бюджетування» комплексно розкриває понятійно-категоріальний апарат та економічну сутність механізму бюджетування в державному секторі (с. 18-36). Також у ньому висвітлюються загальні принципи та методи формування бюджету державних установ (с. 37-50), проводиться детальна характеристика невизначеності як суттєвого фактора впливу на бюджетний процес (с. 51-65). Розділ завершується обґрунтованими висновками, які логічно підсумовують представлені положення.

Другий розділ «Особливості фінансування державних установ в умовах невизначеності» відображає результати глибокого аналізу сучасного стану фінансування українських закладів освіти, зокрема на прикладі п'яти обраних ЗВО (с. 68-79). У ньому також розкриваються особливості прогнозування доходів та видатків державних установ у контексті невизначеності (с. 80-97), та аргументується нагальна потреба у впровадженні ефективних систем ризик-менеджменту в діяльність організацій державного сектору (с. 97-107). До розділу сформульовані релевантні висновки.

Третій розділ «Практичні аспекти моделювання механізму формування бюджету державних установ» містить узагальнення провідного зарубіжного

досвіду формування бюджету державних установ в умовах невизначеності (с. 109-135). Крім того, у ньому висвітлюються різноманітні підходи до управління ризиками та пропонуються конкретні рішення щодо інтеграції інструментів ризик-менеджменту в повсякденну практичну діяльність бюджетних установ (с. 135-165). Розроблено трифакторну економетричну модель бюджетування державних установ (с. 165-188). Кожен аспект розділу супроводжується логічними та послідовними висновками.

Отже, дисертаційне дослідження Заремби Світлани Валеріївни є оригінальною, самостійно виконаною та завершеною науковою працею. Усі представлені у ній результати, а також висновки вирізняються науковою достовірністю та належною обґрунтованістю. Висновки, що охоплюють як окремі розділи, так і загальні положення роботи, є логічними та зрозумілими. Результати дослідження можуть бути успішно імплементовані у практичну діяльність для оптимізації управлінських рішень щодо планування головними розпорядниками бюджетних коштів.

7. Дотримання академічної доброчесності

Ознайомлення з дисертаційною роботою Заремби Світлани Валеріївни свідчить про її відповідність принципам академічної доброчесності. У тексті дослідження не виявлено жодних ознак плагіату, фальсифікації чи фабрикації даних, що додатково підтверджується результатами автоматизованої перевірки із застосуванням спеціалізованих програмних засобів. Посилання на використані джерела інформації, як текстові, так і ілюстративні, а також на інтернет-ресурси, оформлені коректно згідно з чинними вимогами та забезпечують прозорість та наукову обґрунтованість представленого матеріалу.

8. Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертаційної роботи

Незважаючи на високу загальну оцінку дисертаційної роботи як цілісного та значущого наукового дослідження, слід зазначити низку дискусійних положень, які потребують додаткового уточнення або обґрунтування:

1. У першому розділі, що висвітлює теоретико-методичні засади

бюджетування, було б доречно поглибити критичний аналіз еволюції бюджетних парадигм у публічних фінансах, починаючи від класичних до сучасних підходів. Це дозволило б чіткіше окреслити, як запропонований механізм інтегрується у поточні світові тенденції або пропонує якісно нові рішення в контексті сучасних викликів.

2. У підрозділі 1.2, що охоплює принципи та методи формування бюджету державних установ (с. 37–50), авторка значну увагу приділяє характеристиці управлінського обліку, його сутності, значенню, світовому досвіду та завданням у державних підприємствах. Проте, зважаючи на назву підрозділу, доцільним було б більш розширене та глибоке висвітлення саме принципів і методів формування бюджету державних установ у контексті їх специфіки та механізму бюджетування, а не управлінського обліку загалом. Це дозволило б уникнути зміщення фокусу та посилити релевантність викладеного матеріалу до заявленої проблематики.

3. У пункті «Наукова новизна одержаних результатів» (анотація та вступ), одним із наукових здобутків визначено наукове обґрунтування структури та прикладного потенціалу трифакторної економетричної моделі прогнозування витрат закладів вищої освіти в умовах невизначеності. Проте, посилаючись на цей розділ (підрозділ 3.3, с. 165–188), слід зазначити, що у тексті дисертації відсутнє чітке та виокремлене наукове обґрунтування саме структури цієї моделі (вибору змінних, їх взаємозв'язку, теоретичних передумов формування моделі), а також більш детальний опис її прикладного потенціалу. Це могло б підвищити прозорість методології та обґрунтованість отриманих результатів.

4. У дисертаційній роботі недостатньо уваги приділено аналізу та інтеграції досвіду країн, які вже тривалий час функціонують в умовах значної фінансової невизначеності або гіперінфляції, таких як деякі країни Латинської Америки чи Африки. Їхній досвід застосування антикризових механізмів, бюджетування та управління державними фінансами міг би надати цінні додаткові кейси для порівняльного аналізу та поглиблення розробок у контексті українських реалій.

5. Незважаючи на розробку антикризового механізму бюджету державних установ, представленого у роботі, було б доцільно додати більш детальний опис конкретного алгоритму його впровадження та системи ключових показників (KPI) для моніторингу ефективності його функціонування в різних типах державних установ. Це посилює практичну цінність запропонованих рішень.

Зазначені зауваження мають дискусійний характер і не зменшують загальної цінності виконаного дослідження.

9. Загальний висновок

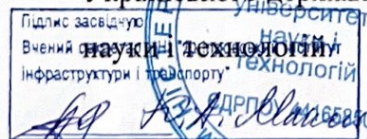
Дисертаційна робота Заремби Світлани Валеріївни на тему «Механізм формування бюджету державних установ в умовах фінансової невизначеності» є цілісним, самостійно виконаним науковим дослідженням, що характеризується високою актуальністю, системністю та внутрішньою логікою. Наукові положення, висновки та рекомендації, що містяться у роботі, відзначаються новизною, достовірністю та достатньою обґрунтованістю, і в сукупності вирішують важливе науково-практичне завдання, що має суттєве соціально-економічне значення та є вагомим внеском у розвиток економічної науки. Оформлення дисертації відповідає вимогам Наказу Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 р. № 40 «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (зі змінами) та «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44 (зі змінами). На підставі вищезазначеного, враховуючи актуальність, наукову новизну, теоретичну та практичну значущість одержаних результатів, вважаю, що автор дисертації Заремба Світлана Валеріївна заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 051 «Економіка» галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки».

Кандидат економічних наук, доцент,

доцент кафедри фінансів, обліку та психології

Українського державного університету

наук та технологій

Олена ПКУЛІНА